

N:o 20.

Ank. till Riksd. Kansli den 9 April 1875, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 8, med anledning af Herr C. E. Hjelm's motion om utarbetande af ny folkskolestadga.

Uti en till Utskottet hänvisad motion N:o 168 har Herr C. E. Hjelm, med anförande af åtskilliga vårt folkskoleväsen nu vidlådande brister, hemställt, att Riksdagen i underdånighet måtte anhålla, att Kongl. Maj:t ville genom sakkunniga, praktiska män låta utarbete en ny skollag med skärpta minimifordringar för den allmänna medborgerliga bildningen, i stället för nu varande folkskolestadga, och förelägga en kommande Riksdag till pröfning. I motiveringen till denna hemställan förekomma följande yrkanden och åsigter:

- att* fordringarne å i folkskolan förvärfvade minimikunskaper skärpas utöfver det mått som bestämmes i 7 § af nu gällande folkskolestadga;
- att* »den egentliga uppfostringen», som för närvarande, äfven vid de bäst handhafda skolor, »ligger alltför mycket nere», mera än som nu anses vara fallet göres till föremål för skolans verksamhet;
- att* undervisningen meddelas på tre särskilda, men i undervisning fortgående afdelningar eller grupper, fördelade i sju klasser sålunda:

- A. *Småskolan* med en stafnings- och en bokläsningsklass,
- B. *Skolans lägre afdelning*, motsvarande nu varande folkskola, omfattande tredje och fjerde klasserna, samt
- C. *Skolans högre afdelning*, omfattande från de föregående fristående femte, sjette och sjunde klasserna, hvilka enligt motionärens mening böra motsvara eller ersätta elementarläroverkens nedre klasser.

Vidare har motionären, såsom i hans tanke särskildt utmärkande för den nya undervisningslag som han i den nu varandes ställe önskar se antagen, yrkat: att enhet åstadkommes i undervisningen vid de läroverk som bilda lärare och lärarinnor, och att examina ställas under gemensam kontroll; äfvensom att vid läroställena för småskolelärarinnor mera afseende än som nu förmenas ske, göres på de personers egenskaper som der intagas, hvarför icke heller någon såsom elev får antagas som icke under en tid af omkring två år i småskola eller biträdande vid annan skola sjelf pröfvat sin lämplighet för uppfostrings- och undervisningskallet, hvarigenom fordringarne för inträdet skulle kunna skärpas och kursens normaltids minskas med ett år; att eleven, om möjligt, eger någon känedom om vissa handaslöjders verkställande; att åskådningsmateriel finnes vid alla folkskolor; att lärarne uppmuntras och dragas till att mer än nu uteslutande egna sig åt skolan samt icke såsom nu »anses såsom saknande allt omdöme i skolans angelägenheter» m. m.

Utskottet har egnat sorgfällig pröfning åt hvad motionären föreslagit, hvilket synbarligen härflutit från det varmaste nit för folkundervisningens stora angelägenhet. Dock har Utskottet icke kunnat undgå att redan i motiveringen, der ett allmänt omdöme uttalas om nu varande folkskolestadga, finna några öfverdrifter, som icke syntes rätt väl tillsammans med den välmening som dikterat framställningen i öfrigt. Så påstås t. ex. det nu inom vårt land rådande mindre lyckliga tillståndet så i religiöst som sedligt afseende vara att tillskrifva bristen i folkskolestadgan. Hit hörer ock det obestyrkta påståendet, att denna lag icke är så affattad att den af alla *kan* åtlydas, att den förbiser all egentlig, förädlande uppfostran o. m. d.

Yttranden af detta slag hafva syntes Utskottet stå i en ganska anmärkningsvärd motsats till de vitsord man i allmänhet, så väl i offentliga

redogörelser för folkskolans verksamhet som särskildt inom Andra Kam-maren hört härom uttalas. Man måste af dessa skäligen kunna antaga, att saken i verkligheten går i en god riktning, och att framtiden icke heller skall svika de löften som redan nu i rikt mått gifvits. Att bri-ster, mångenstädes stora nog, ännu förefinnas, må icke förnekas, men de torde bortfalla efter hand, i den mån inspektionerna kunna än vidare ord-nas och skärpas — vare sig att detta sker från statens eller landstingens sida — bland annat derigenom, att de personer som nu handhafva detta viktiga uppdrag sättas i tillfälle att deråt uteslutande egna sig, i den mån lärarekrafterna hinna mer och mer utvecklas och dugliggöras för sitt maktpåliggande kall, samt hågen hos allmänheten växer att med nit och intresse understödja de bemödanden som i förbättrande syfte oafåtli-gen göras. Är grunden på sådant sätt säkert och väl lagd, så torde på-byggnaderna, i den mån sådana blifva af behovet verkligen påkallade, komma snart sagdt af sig sjelfva.

Icke heller kan Utskottet anse det annat än som ett misstag att vilja undandraga folkundervisningsanstalterna egenskapen att i hufvudsak-lig mån vara kommunala inrättningar, till sin verksamhet beroende af det intresse, hvarmed de hvar i sin ort omfattas, och äfven i det hän-seendet utöfvande på allmänheten en nyttig återverkan, likasom man ej heller af dessa anstalter får begära eller vänta, att de såsom uppfostrare skola fylla uppgifter som naturligen tillhöra hemmet och familjen. Nö-digt är att äfven härutinnan hvar sak ställes på sin rätta plats.

Mot den likformighet i regleringen af vårt lands folkundervisnings-väsende, som synes vara en motionen genomgående tanke, resa sig efter Utskottets förmenande stora hinder. Hvad som i detta afseende först måste tagas i betraktande är den olikartade beskaffenheten i de förhållan-den som i vårt vidsträckta land måste utöfva inflytande på folkskolans verksamhet, hvilken till följd deraf är både till art och omfång mycket vexlande på olika orter och ställen. Den reglering, som — efter så vidt möjligt gemensamma grunder — bör eftersträfvast, sker således, efter Ut-skottets åsigt, lämpligast stiftsvis, emedan de förhållanden, under hvilkas inflytande skolorna verka, inom dessa mindre områden äro mindre vex-lande och derföre lättare tillåta en mera likformig anordning af under-visningen. Det är ock i öfverensstämmelse härmed som nu gällande skol-stadga gör det till ett åliggande för skolråden att i och för undervisnin-gens ordnande så väl i småskolan som i folkskolan upprätta reglementen som — alltid med hänsyn dertill att småskolan för sin naturliga ställ-

ning såsom förberedelse till, ej bredvidstående folkskolan — dock innan de tillämpas skola vara af vederbörande myndigheter pröfvade och godkända. Befinnas brister i denna folkskolans undervisningsordning, så tillkommer det dessutom inspektörerna, i enlighet med för dem utfärdad instruktion, att härom göra framställning hos vederbörande samt för hvarje skola uppgifva »om skolans verksamhet är ordnad genom en ändamålsenlig läsordning»; detta i förening med den allmänna föreskriften att de skola undersöka skolväsendets anordning inom hvarje distrikt och, der denna befinnes bristfällig, framställa förslag till en mera ändamålsenlig plan.» Här af framgår äfven, att den gemensamma kontroll, under hvilken motionären önskat att läroanstalterna för bildande af lärare och lärarinnor, skulle vara stäld, redan finnes, och hänvisas i öfrigt hvad denna sak angår till 64 § i Kongl. Maj:ts förnyade reglemente för folkskolelärareseminarierna i riket den 1 December 1865.

Hvad åter beträffar motionärens yrkande derpå att mera afseende än nu sker bör fästas på egenskaperna hos de personer som söka anställning såsom elever vid läroställena för småskolelärarinnor, så synes det Utskottet, som vore denna angelägenhet till fullo betryggad genom 33 och 34 §§ i nyss åberopade Kongl. Maj:ts reglemente. Nyttan af den själfpröfning som enligt motionärens förslag elev bör underkastas genom att omkring två år tjänstgöra i småskola eller såsom biträdande vid annan skola, vore säkerligen beaktansvärd, om den ej onödigtvis försvårade erhållandet af lärarinnor och kunde befaras blifva menlig för de skolor som sålunda komme att handhafvas af helt och hållet opröfvade förmågor. I sammanhang härmed torde böra erinras, att den indelning i klasser, som af motionären förordas, icke, om hänsyn toges till de för skolråden gällande föreskrifterna i folkskolestadgans 7 §, kan sägas vara en för närvarande förhållanden alldeles främmande sak. Svåriligen lär dock kunna ådagaläggas, att ännu, der icke folkskolan inom sig själf nått denna utvecklingsgrad, någon fördel vore vunnen, med att, såsom motionären föreslagit, ersätta elemrntarläroverkens lägre klasser med en högre afdelning af folkskolan.

Ehuru Utskottet med motionären fullkomligt delar det önskvärda uti att hvarje barn, som nu i mer eller mindre grad går i mistning af den undervisning som står alla till buds, måtte komma i fullt åtnjutande deraf, torde lämpligheten af att genom ett allmänt påbud skärpa minimifordningarne enligt folkskolestadgans 7 § för dem som »af fattigdom hindras att undervisningen längre tid begagna eller sakna erforderlig fattningsgäfvor att för-

värfva det fulla kunskapsmått som undervisningen erbjuder», lindrigast sagdt, böra betviflas. Det sistnämnda af dessa hinder mot kunskapsmåttets höjande lärer icke vara af beskaffenhet att genom någon förordning kunna afhjelpas, och det förstnämnda torde fortfarande såsom hittills lämpligast böra få bero af kommunernas nit att göra så stort antal fattiga barn som möjligt delaktigt af den allmänna undervisningen. Minst torde den föreslagna åtgärden vara att tillstyrka för närvarande, då — såsom äfven motionären har sig bekant — mer än 15,000 barn icke ens uppnått minimimåttet. Följden af förändringen skulle antagligen endast blifva den att detta antal komme att ännu mera ökas. Å andra sidan torde icke kunna förnekas, att vår folkskola stält sig ett ganska högt mål före i vissa fall, så väl hvad undervisningsämnenas antal som deras omfång beträffar, till och med öfverskridande hvad motionären dels såsom tillägg och dels såsom rena nyheter föreslagit. Detta visar sig bäst vid jämförelsen med ofvan åberopade Kongl. Maj:ts förnyade reglemente för folkskolelärareseminarierna i riket den 1 December 1865. Der förekomma statskunskap, helsolära, militäröfningar med målskjutning, linearteckning, skriföfningar i den af motionären förordade omfattningen m. m.; allt detta antagligen derföre att eleverna skola göras skickliga att häri undervisa. Att begreppsutvecklingen ställes i jembredd med läsningen finnes på flera ställen i nu varande folkskolestadga tydligen föreskrifvet. Äfven är, så väl genom enskildes som genom statens kraftiga medverkan, sörjdt för att åskådningsmateriel till nedsatt pris ständigt finnes att tillgå för alla skolor som allmänheten sjelf vill förse med sådan. På undervisningsschemat finnes väl icke slöjdkunskap nu upptagen, men, ehuru Utskottet erkänner detta ämnes stora vigt i uppfostringen såsom gifvande sinnet den praktiska riktning hvaraf behovet med hvarje dag blir känbarare, så torde likväl förtroendefullt kunna öfverlätas åt den kommunala eller enskilda omtanken att häraf göra tillämpning inom eller bredvid den egentliga folkskolan, i den mån sakens nytta af allmänheten inses och behjertas. Beträffande slutligen anmärkningen att lärarne nu skulle anses såsom saknande allt omdöme i skolans angelägenheter, och att de mera än som nu sker böra dragas till att uteslutande egna sig deråt, så får Utskottet blott uttrycka den på erfarenhet grundade mening, att, när en duglig skollärare gör framställning till skolrådet, så lyssnar man gerna till honom, men föga lämpligt vore väl att gifva honom plats i skolrådet, hvarigenom han skulle göras till domare öfver sig sjelf och sina egna åtgöranden.

När det nu således visar sig, att alla vederbörande, som hafva vården och uppsigten öfver skolväsendet sig anförtrorda, städse hafva och måste hafva sin uppmärksamhet stadigt riktad just på hvad som bör anses såsom motionens hufvudföremål, och man tillika har sig bekant att frågan rörande undervisningens ändamålsenliga ordnande utgör ett af de oftast förekommande, att icke säga stående, föremålen för öfverläggningar vid lärare- och inspektörsmöten, samt det i öfrigt visat sig, att vår nuvarande folkskolestadga uppfyller alla de anspråk, man äfven med ett stigande behof af kunskaper och vetande skäligen kan ställa på densamma, så får Uskottet vördsamt hemställa, att

Herr Hjelmns motion af Riksdagen lemnas utan afseende.

Stockholm den 9 April 1875.

På Utskottets vägnar:

Robert De la Gardie.